

BİR OLAĞANDIŞI DURUM OLARAK “GEZİ DİRENİŞİ” VE SAĞLIK

Harun BALCIOĞLU*, Eriş BİLALOĞLU*, Cavit Işık YAVUZ*

İki Bin On Üç yılının Mayıs ayının son günlerinde başlayıp Haziran ayında artarak devam eden; İstanbul Gezi Parkı'ndan başlayarak -İçişleri Bakanlığı'nın açıklamasına göre 79 ile yani neredeyse bütün ülkeye- yayılan toplumsal gösterilerde yaşananlar bir olağandışı durum mudur?

Stockholm bildirgesinde “*Olağandışı Durumlar-da Sağlık Hizmetleri*”nin ne olduğunu anlatırken yararlanacağımız bir çerçeve çiziliyor. Bildirgede, tıbbi açıdan olağandışı durumlar “*belirli bir zaman dilimi içerisinde, akut ve önceden öngörülememiş, tıbbi kaynak ve kapasitenin sağlığı tehdit altında olan veya olağandışı durumlardan etkilenmiş insanların gereksinimlerine yetememesi/dengesizliği ile karakterize*” olarak tarif ediliyor.

TTB Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetleri Sağlık Çalışanının El Kitabında yer alan bir başka yazıda F.Aksu Tanık ve Ö. Sarıkaya, *olağandışı durumdan etkilenen kişi sayısının fazla olmasının, tıbbi kaynakların yetersiz kalmasının, müdahale için çabuk hareket etmenin gerekliliğinin, var olan koşulların olağandışı durumdan etkilenenlere ulaşmayı zorlaştırmasının* olağandışı durumların ortak özellikleri olduğunu vurguluyorlar.

Burada olağandışı durumların tanım ve sınıflandırılmasına da değinmek gerekiyor. Biliyoruz ki olağandışı durumlar doğa olayları (deprem, sel, heyelan vb.) sonucu olabileceği gibi insan eliyle ortaya çıkan olağandışı durumlar (endüstriyel/teknolojik kazalar, sızıntılar, patlamalar; iç çatışmalar, savaşlar, silahlı saldırılar; göçe zorlanma, çevre kirliliği vb.) ve karmaşık insani aciller (bölgesel/iç savaşlar, alt düzeyde sınır ötesi çatışmalar, yasal otoriteye karşı silahlı mücadeleler, etnik sivil savaşlar veya bölgesel otoritenin yıkılması/çöküşü, sivil karışıklık/kargaşa vb.) olarak da ortaya çıkabiliyor. Olağandışı durumların ani etkili olması ya da yavaş başlangıçlı/kronik olması bir başka tanımlama süzgeci.

F. Aksu Tanık ve Ö. Sarıkaya, insan eliyle oluşan olağandışı durumları “*insanların yaşam üretim, sosyal ve politik faaliyetleri sırasında ortaya çıkan olağandışı durumlar*” olarak tanımlıyorlar.

Şurası çok açık ki Gezi Parkı direnişinde İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir ve Antakya'da ve tüm ülkede yaşananlar bir olağandışı durumdur. Dosya editöründen yazısı dosya başlığı gereği olağandışı durumlarda sağlık hizmetleri bağlamı ile sınırlı olduğundan yaşananların

analizini burada yapmaya çalışmayacağız ancak Türk Tabipleri Birliği (TTB) tarafından Tabip Odaları ve hekimlerden derlenen bilgilerle oluşturulmuş, 31 Mayıs- 15 Temmuz 2013 tarihleri arasında göstericilerin sağlık durumları ile ilgili yayımlanmış tek veri olma özelliğini koruyan açıklamadaki bilgiler yaşananların bir olağandışı durum olduğunu açıkça ortaya koyuyor.

TTB açıklamasındaki yaralıları yazmadan önce söylenmesi gereken tabii ki ölümler. Biliyoruz ki bu süreçte beş kişi hayatını kaybetti. Ulaşılabilen 13 ildeki verilere göre bu süreçte kamu hastanelerine, özel hastane ve tıp merkezlerine ve gösteri alanlarında kurulmuş revirlere başvuran /tespit edilen yaralı sayısı 8163 kişi. Kuşkusuz bu sayının daha fazla olduğu düşünülebilir ancak kayıt altına alınıp tespit edilen yaralı sayısı bu. Bu hastalardaki yaralanmaların içeriği şöyle tarif edilmiş:

Biber gazı kapsüllerine bağlı yüzeysel yanık, doku zedelenmesi, Toplumsal Olaylara Müdahale Araçlarından (TOMA) sıkılan kimyasal içerikli basınçlı sulara bağlı yanıklar, basınca bağlı yumuşak doku travmaları ve düşme sonucu oluşan yaralanmalar, yakın mesafeden atılan biber gazı kapsülleri, plastik mermiler ve darpa bağlı kafa travmaları, kas-iskelet sistemi yaralanmaları (yumuşak doku zedelenmeleri, kesiler, yanıklar, basit kırıklardan sekel bırakacak ciddiyete sahip açık/kapalı kırıklar). Biber gazına bağlı solunum sıkıntıları, astım krizi, epilepsi atakları. 63 ağır yaralı. Tespit edilebilen kafa travması sayısı 106. 11 kişi gözünü kaybetti. Bir kişinin dalağı alındı. Halen hayati tehlikesi süren hastalar var. Evet bu rakamlar ve tanıklıklarımız yaşananların bir olağandışı durum olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İstanbul ve diğer pek çok şehirde yaşananlar insan eliyle oluşturulmuş, karmaşık bir olağandışı durumdur.

Olağandışı durumlarda “*kaynakların gereksinime yetmemesinin*” karakteristik bir özellik olduğunu belirtmiştik. Gezi direnişi gösterileri özelinde göstericilerin ve kent sakinlerinin sağlık gereksinimlerinin giderilmesinde planlama ve uygulamada temel ve öncelikli sorumluluk tabii ki kamunundur. Ülkenin/kentin yöneticileri ve ilgili bakanlıklar bu gereksinimi öngörmek, hesap etmek ve gidermekle yükümlüdürler.

Ne yazık ki yaşadıklarımız bu doğruya denk düşmedi. Başbakanın, esas olarak saldırganlık içermeyen barışçı gösteriler ile ilgili sözlü taciz ve aşağılamaları,

*Toplum ve Hekim Dergisi Hakem Kurulu Üyesi

anlamaz ve kışkırtıcı tutumu polisin göstericilere vahşice saldırmaları ile bütünleşti. Polis saldırısı resmi rakamlara göre 2,5 milyon kişinin katıldığı ifade edilen gösterilerde kabul edilemez bir şiddete dönüştü. Şehirlerin meydanları, caddeleri, sokakları kimyasal gazlardan soluk almaya yetmeyecek kadar on binlerce patlamış gaz kapsülü ile doldurulmuşken, kapalı mekanlara, revirlere sıkılan gaz fişekleri yetmedi, televizyonlarda “yeter artık, evde hastam var” diye pencereden haykıran kent sakinlerinin evlerine/pencerelerine doğru sokaktan polisin gaz tüfeğini ateşlediğini izledik.

Sonrası ölümler, ateşli silahla ya da sopalarla dövülerek. Hedef gözeterek atılan gaz fişeklerinin mermi gibi kullanılmasının sonrasında organ kayıpları/gözlerini yitirenler, kafa travmaları/kafatası kırıkları, ağır yaralılar, hemen tamamı polisin uyguladığı şiddet sonucu binlerce yaralı... Yöneticiler eliyle oluşturulmuş bu olağandışı durumda ambulansların yaklaşmadığı, ulaşmadığı gösteri alanlarında ve çevresinde yetersiz kalan sağlık hizmetleri için çırpınan hekimler, sağlık çalışanları.

Sağlık hizmeti sunumunda savaşta bile görülmeyecek akıl dışı saldırılarla da karşılaşıldı: İçeride yaralılar ve doktorlar varken 2 Haziran gecesi Ankara’da Mülkiyeliler Birliği’nde ve Nazım Hikmet Kültür Merkezi’nde kurulan revirlere gaz bombası ile müdahale edildi. Bir başka gün yoğun polis müdahalesi nedeniyle çok sayıda yaralının bulunduğu Taksim Gezi Parkı’ndaki revire 12 Haziran saat 03 sularında 5 adet gaz bombası atıldı. 22 Haziran gecesi TMMOB revirine gaz bombası ile saldırıldı.

Sonra, bu olağandışı durumda sağlık hizmetini yerinde müdahale ve ilk yardım yerine yalnızca hasta transportuna indirgemiş Sağlık Bakanlığı’nın bu koşullarda insanlara yardım etmeye çalışanları kriminalize etme çabası. Tıpkı Başbakanın gösteri ve göstericileri ötekileştirme/kriminalize etme çabası gibi. Sağlık Bakanlığı denetçileri önce İstanbul, ardından Ankara ve İzmir Tabip Odalarına soruşturma/inceleme başlattıklarını belirten yazılar yolladılar. Sağlık Bakanlığı tarafından TTB’ye de ayrıca ulaştırılan bu ibretlik yazılarda Tabip Odaları tarafından organize edilen/katkı sunulan sağlık hizmetleri ile “yasadışı gösterilerde yaralanan şahıslara tıbbi müdahalelerde bulunulduğuna yönelik gönüllü revirleri oluşturulduğu” suçunun işlendiği Sağlık Bakanlığı yetkililerince “tespit edilerek” soruşturmaya cüret edildi. Tabip Odaları’nın faaliyetleri “yetkisiz, izinsiz ve tamamen hukuka aykırı” nitelendirmeleriyle ifade edilerek bu faaliyetlere son verilmesi istendi.

Oysa TTB ve Tabip Odaları’nda gönüllü hekimler bundan önce pek çok olağandışı durumda hiç kimseden izin almadan, hiçbir yöneticiye sormadan, yalnızca insanlık tarihinden süzülüp gelen, evrensel hekimlik değerlerine yaslanarak yapmaları gerekeni yapıyorlar; Marmara, Bolu – Düzce, Van depremlerinde ve daha pek çok olağandışı durumda yaptıkları gibi halkın/hastalarının yardı-

mına koşuyor; yaralarını sağaltmaya, kanamasını durdurmaya, kesilmiş nefesini açmaya çalışıyorlardı. Hepsi bu.

Sağlık Bakanlığı görevlileri tarafından iletilen yazıları tarihe not düşmek için dosyamızın içinde belge olarak “Gezi Direnişi Tabip Odaları Sağlık Hizmeti Sunumu İle İlgili Sağlık Bakanlığı Yazıları” başlığında sizlerle paylaşıyoruz.

Diğer yazıları da sunalım:

Dosyamız Kevser Vatansever’in kapsamlı bir çerçeve yazısı ile başlıyor: *Bir Olağandışı Durum Olarak Kitlesel Etkinlik ve Eylemlerde Sağlık Hizmetleri ve “Sokak” Sağlıkçılar*. Yazıda sadece toplumsal gösterilerde oluşan kalabalıklarda değil pek çok farklı kitlesel toplanmada, etkinlik ve eylemde sağlık hizmetleri sunum ve organizasyonuna dair dünya örneklerinden geniş bir bakışı bulacaksınız. Yazıda sokak sağlıkçısı (*street medic*) tanımı ile buluşturacağız sizi.

Murat Civaner makalesinde “*Olağandışı Durumlarda Hizmet Sunma Yükümlülüğü*”nü tartıştı.

Cem Kaptanoğlu ve Altan Eşsizoglu ise “*Psikososyal Açıdan Gezi Direnişi ve Toplum Ruh Sağlığına Etkileri*”ni ele aldılar.

Peri Arbak “*Göz Yaşartan Gazların Solunum Sağlığı Üstüne Etkileri*”ni yazdı.

Sonraki yazı kısaltılmış bir rapor. TTB tarafından web tabanlı bir araştırma olarak yapılan ve internet üzerinden veri toplamanın sınırlılıklarına karşın *kimyasal gösteri kontrol silahlarının sağlık etkilerine* dair bizce çok değerli veriler/sonuçlar içeren bu çalışma 11000’den fazla yanıt değerlendirilerek hazırlandı. Dosyanın Gözlem ve Görüşler bölümünde “*Gezi Sürecinde Olağandışı Sağlık Hizmeti Sunumu: İstanbul ve Ankara Pratiği*” değerlendiriliyor; Ali Özyurt, Ali Çerkezoğlu, Erdoğan Mazmanoğlu, Mustafa Sülkü, Savaş Çömlek, Selçuk Atalay, Hande Arpat ve Eren Yaşa yazdılar.

Dosyamızın aktaracağımız son yazısı bir başka belge: “*Toplumsal Gösterilerde Kullanılan Kimyasallarla İlgili TTB Yazışmaları ve Yanıtları*” başlığındaki yazıda gösterilerde kullanılan kimyasal silahlarla ilgili İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nün TTB yazışmalarına verdikleri yanıtları bulacaksınız. Dosyamızı değerli yazıları ile zenginleştiren tüm yazarlarımıza bir kez daha teşekkür ediyoruz.

Biliyoruz ki TTB/Tabip Odası üyesi hekimlerin pek çoğu Gezi Parkı gösterilerinde yer aldı. Bu haklı ve meşru direnişi/ karşı koyuşu destekledi. Ancak bu dosyanın sınırları “*Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmeti*” olarak belirlendi. Yapılmaya çalışılan ve iktidarı kızdıran yalnızca hekimliğin gereğini yerine getirmektir. Dosyamızı size sunarken belirtelim ki “*Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmeti*” vermek, hekimlik yapmak suç ise biz bu suçu işlemeye hep hazır olacağız.